I J R S S I S, Spl Issue (IV), March-2022 : 188-191
A Double-Blind Peer Reviewed Journal
OPEN ACCES
e-ISSN 2347 – 8268 & 2347-8209 (P)
Original Article
Reg. No. : MH-NGP/00010
INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCHES IN SOCIAL SCIENCE AND INFORMATION STUDIES
© VMS RESEARCH FOUNDATIONwww.ijrssis.in

जागतिकीकरण आणि डॉ. पंजाबराव देशमुख यांचे धोरण

कु. उज्वला गिरीधर नागोस

ब्उउनदपबंजमक रू२०७०२७२०२२ | त्मअपेपवद रू १५७०३७२०२२ बबमचजमक रू२५७०३७२०२२ | च्नइसपीमकरू ०१७०४७२०२२

गोषवारा :

प्रस्तुत लेखामध्ये डॉ. पंजाबराव देशमुखांनी जे कृषी क्षेत्रात व शिक्षण क्षेत्रात कार्य केले त्याचा जागतिकिकरणात अतिशय मोलाचा वाटा आहे हे बघीतले आपला देश हा कृषिप्रधान आहे. त्यामुळे कृषि विभागाकडे जास्त लक्ष पुरविने गरजेचे आहे. जागतिकिकरणात टिकून राहण्यासाठी आपल्या कडील वस्तु ही उत्कृष्ट दर्जाची असणे आवश्यक आहे. त्याकरिता ती वस्तु तयार करणाऱ्या व्यक्तींना त्या वस्तुचे सखोल ज्ञान असने आवश्यक आहे म्हणून डॉ. पंजाबराव देखमुख कृषि विद्यापिठ यांच्या तर्फे शेतकऱ्यांसाठी विविध मेळावे व चर्चासत्रे घेतली जातात. ज्यात आधूनिक तंत्रज्ञानाची माहिती शेतकऱ्यांना पुरविली जाते. वेगवेगळे संशोधन करुन शेती करीता लागणारे यंत्र व अवजारे यात सुधारणा, सुधारित बी बियाणे या प्रकारचे कार्य डॉ. पंजाबराव देशमुख कृषि विद्यापिठात केले जाते.

शेतीकडे लक्ष देतांना शेतकऱ्यांचे आपल्या मुलांच्या शिक्षणाकडे दुर्लक्ष होऊ नये म्हणून शेतकऱ्यांच्या मुलांना प्रवेशाच्यावेळेस अग्रक्रम देण्यात येईल. त्यांना फी सवलत असेल. ज्यामुळे त्या मुलांमध्ये शिक्षणाची आवड निर्माण होईल. महिलांकरिता सुध्दा डॉ. पंजाबराव देशमुख यांनी महाविद्यालयात शिक्षणाची संधी उपलब्ध करुन दिली.

डॉ. पंजाबराव देशमुख यांनी केलेले कृषि क्षेत्रातील व शिक्षण क्षेत्रातील कामगिरी जागतिकीकरणाला महत्वाची ठरली त्याचे कार्य व्यक्ती सोबतच संपूर्ण देशाला विकासाकडे वाटचाल करायला लावतात.

बिजशब्द : जागतिकीकरण, ेती, कृषीविषयक शिक्षण

प्रस्तावना :-

जागतिकीकरण म्हणजे काय? हे जाणुन घेण्यासाठी आपल्याला इतिहासात जाणे आवश्यक आहे. इतिहासात मानव अन्न ही मुलभूत गरज शिकार करुन भागवत होता, वस्त्र ही मूलभूत गरज जनावरांची कातडी वापरुन पूर्ण करत होता तर निवारा ही मुलभूत गरज गुहेत राहुन पूर्ण करीत होता. अशा अत्यंत कमी गरजा असलेल्या काळात प्रत्येक मानव आपआपली गरज शिकार करुन पूर्ण करीत होता. त्यासाठी त्याला इतरांवर अवलंबुन राहत नव्हता काही कालावधीनंतर मानवी संस्कृतीचा विकास झाला आणि मानव छोटया समुहाने राहु लागला कालांतराने त्याच्या गरजांही वाढल्या अन्नासाठी केवळ शिकारीवर अवलंबून न राहता आता अन्न धान्य पिकवु लागला आता त्याला वस्त्राचीही आवश्यकता भासू लागली निवाऱ्यासाठी घराचीही आवश्यकता भासू लागली अशा प्रकारे त्याच्या विविध गरजा वाढू लागल्या. ज्या प्रकारे मानवाचा विकास होऊ लागला त्या प्रकारे मानवाच्या गारजाही वाढू लागल्या व प्रत्येक मानव आपल्या पातळीवर त्या गरजा पुर्ण करण्याकरिता अपूरा पडू लागला. यातुनच वस्तुविनीमय पध्दत वापरात आली. प्रत्येकाच्या गरजा अनंत असतात आणि त्या सगळ्या गरजा पूर्ण करायला प्रत्येकाकडे वेळ आणि कौशल्य नसते. शेती चांगली करु शकणारा व्यक्ती उत्तम कपडे शिवु शकणार नाही, किंवा उत्तम मातीची भांडी

बनवु शकणार नाही किंवा मातीची भांडी चांगल्या प्रकारे बनविणारा उत्तम शेतकरी असू शकणार नाही तेव्हा प्रत्येकाने आपल्याला जी गोष्ट चांगल्या प्रकारे येते ती करावी व इतरांबरोबर त्या वस्तुचे देवाण घेवाण करावे म्हणजे आपण जर दुसऱ्याच्या गरजा पूर्ण केल्या तर दुसरेही आपल्या गरजा पूर्ण करतील. हीच संकल्पना आंतरराष्ट्रीय पातळीवर नेली की तेच जागीतीक व्यापाराचे मूलभुत तत्व बनते.

समजा आपल्या देशामध्ये उत्तम दर्जाचे धान्य पिकतात व इलेक्ट्रॉनिक्सच्या वस्तु दुसऱ्यादेशात उत्तम दर्जाचे मिळतात तर आपण आपल्या देशातील धान्य त्या देशाला निर्यात करुन व त्या देशातील इलेक्ट्रॉनिक्सच्या वस्तु आपण आयात करु यामुळे आपल्याला उत्तम दर्जाचे इलेक्ट्रॉनिक्सच्या वस्तु मिळतील व दुसऱ्या देशाला उत्तम प्रतीचे धान्य मिळतील आपल्या गरजेची असलेली वस्तु सेवांची कोणत्याही अटी व शर्ती शिवाय देवाण घेवाण करु शकत असे त्याच पध्दतीने एका देशात निर्माण होत असणाऱ्या वस्तु सेवा व मनुष्यबळ यांची देवाण घेवाण कोणत्या अटी व शर्ती शिवाय जगभरात कुठेही होऊ शकणे यालाच जागतिकीकरण म्हणता येईल.

विश्व बँकेच्या अहवालानुसार जागतिकीकरण म्हणजेः-

१) उपभोग्य वस्तुंसह सर्व वस्तुंच्या आयातीवरील नियंत्रण हलुहलु समाप्त होणे.

२) आयात शुल्काचा दर कमी करणे.

३) सार्वजनिक क्षेत्रांचे खाजगीकरण करणे होय.

दिपक नायर यांच्या मते देशाच्या राजकिय सीमांमध्ये आर्थिक क्रियांचा विस्तार करणे म्हणजेच जागतिकीकरण होय.

जागतिकिकरणाच्या व्याख्याः-

१) हेराड, टयेल आणि रॉबर्ट :-

जगतिकीकरण ही आंतरराष्ट्रीय अर्थव्यवस्थेचे एका काल्पनिक विश्व अर्थव्यवथेकडे होणारे संक्रमण दर्शविणारी संकल्पना आहे.''

२) कॉक्स आणि कॉटन

''जागतिक भांडवलशाही मधून निर्माण झालेल्या बहुराष्ट्रीय कंपन्या, संस्था यांचा प्रभाव असणारी आणि आर्थिक व्यवस्थेत राष्ट्राची भूमिका मर्यादित करणारी प्रक्रिया म्हणजे जागतिकिकरण होय.''

डॉ. पंजाबराव देशमुखांनी कृषीविषयक शिक्षण विषयक जे महान कार्य केले आहे त्याचा जागतिकीकरणा मध्ये मोलाचा वाटा आहे. शेतकऱ्यांच्या ज्या अडचणी त्यांनी सोडविल्या त्यामुळे उत्कृष्ट असे पिक घेणे साधारण शेतकऱ्यांना सुध्दा सोपे झाले प्रस्तुत लेखा मध्ये जागतिकिकरणा मध्ये डॉ. पंजाबराव देशमुखांनी काय योगदान दिले त्यांनी केलेले कृषीविषयक कार्य, शिक्षणाविषयक कार्य जागतिकिकरणाला कसे उपयुक्त ठरले ते पाहणार आहोत.

उद्दिष्टेः-

१) जागतिकीकरणात शेतकऱ्यांचा मोठा वाटा आहे. कृषी तंत्रज्ञान शेतकऱ्यापर्यंत पोहचविण्याचे कार्य डॉ. पंजाबरावांनी केले. त्यामुळे त्यांनी केलेले कार्य अभ्यासने.

२) शिक्षणाशिवाय कोणतेही कार्य होत नाही डॉ. पंजाबराव देशमुख यांनी केलेले शिक्षण विषयक कार्य अभ्यासने.

3) जागतिकिकरणाला डॉ. पंजाबराव देशमुख यांनी केलेले कार्य कशा प्रकारे उपयुक्त ठरले ते अभ्यासने.

गृहितके:-

१) डॉ. पंजाबराव देशमुख यांनी शेतकऱ्यांसाठी अतिशय मोलाची कामगीरी केली त्याचे ते कार्य जागतिकिकरणात उपयुक्त ठरते.

२) डॉ. पंजाबराव देशमुख यांनी केलेली शैक्षणिक क्षेत्रातील कामगीरी जागतिकिकरणाला दिशा देते.

3) एकंदरीत जागतिकिकरणात आपल्या देशाचे स्थान उंचाविण्याचे कार्य डॉ. पंजाबरावांच्या कार्यांनी केले.

डॉ. पंजाबराव देशमुख यांनी केलेले कृषि विषयक कार्य:-

भारत हा कृषी प्रधान देश आहे. त्यात महाराष्ट्रामध्ये चार महत्वाची व मोठी कृषी विद्यापिठ आहेत. पहिले विद्यापिठ धापोली येथे रत्नागीरी जिल्हयात आहे. दुसरे कृषि विद्यापिठ महात्मा फुले कृषि विद्यापिठ नगर जिल्हया मध्ये राहोरीला आहे, तिसरे कृषि विद्यापिठ वसंतराव नाईक कृषि विद्यापिठ मराठवाड्यात परभणीमध्ये आहे. त्यानंतर मोठे चौथे कृषि विद्यापिठ डॉ. पंजाबराव देशमुख कृषि विद्यापिठ विदर्भातील अकोला येथे आहे. कृषि शिक्षण, संशोधन व कृषि विस्तार करण्याकरिताच कृषि विद्यापिठाची स्थापना करण्यात आली.

डॉ. पंजाबराव देशमुख घटना समितीचे सभासद होते. शेतकऱ्याला त्यांनी निकालाबाधीत सत्य ठरणारे प्रमाणपत्र देऊन टाकले आजपर्यंत कोणत्याही व्यक्तीने असे आदर्श प्रमाणपत्र शेतकऱ्यांना दिले नाही. त्यासाठी तेवढी मनाची उदारता पाहिजे.

“मी शेतकऱ्याला सर्वश्रेष्ठ धन
निर्माता समजतो, मानतो
शेतकरी कष्ट करी कैसा।
जवे त्यांच्या वंशा तेव्हा कळे।

भाऊसाहेबांचे महत्वाचे आणि अतिशय जिव्हाळयाचे क्षेत्र म्हणजे कृषी. स्वतंत्र्य संग्राम सैनिक वीर उत्तमराव माहीते यांनी लिहीलेल्या भाऊसाहेबांच्या चारित्र्याला दिर्घ प्रस्तावना देणारे प्रा. सुधाकर माहोड यांच्या खालील उतऱ्यावरुन भाऊसाहेबांचे कृषिविषयीचे चिंतन या बद्दल कल्पना येते.

“उत्पादन खर्चाएवढी किंमत भारतीय शेतकऱ्यांना का मिळत नाही? औद्योगीक उत्पादनांना उत्पादन खर्चाच्या अनेक पटीने कमी किंमती का मिळते? आर्थिक समृध्दितुन आर्थिक संपत्तीचे नोकऱ्यांचे केंद्रिकरण आणि विकृतीकरण का घडून येते?

प्रा. मोहोड यांनी भाऊसाहेबांच्या चिंतनातील मांडलेले प्रश्न आजही थक्क करुन सोडणारे आहेत. पण भाऊसाहेब नुसते चिंतन करुन थांबले नाहीत तर आपल्या हयातीत त्यांनी शेतकऱ्यांसाठी नानाविध उपक्रम राबविले.

भाऊसाहेब कृषी मंत्री असतांना त्यांनी जागतिक कृषि संम्मेलन भरविले व संपूर्ण जगाचे डोळे भारताकडे लावले. ज्यांनी केलेले कार्य कायदे मंडळाचे सदस्य व मंत्री म्हणून त्यांनी केलेले कार्य, भारतीय राज्यघटनेचे सदस्य म्हणून केलेले कार्य, नविन मुल्य समाजात रुजवुन सामाजिक परिवर्तन घडवुन आणण्यासाठी केलेले कार्य, स्वातंत्र्य चळवळीतील त्यांचे कार्य, सहकार चळवळ यशस्वी व्हावी यासाठी केलेले परिश्रम हे सर्व त्यांच्या कार्याचे पैलू आहेत.

डॉ. पंजाबराव देशमुख यांचे शैक्षणिक कार्यः-

डॉ. पंजाबराव देशमुख हे कृषक भूषण तर होतेच शिवाय ते एक शिक्षण महर्षी सुध्दा होते लोक कल्याणासाठी त्यांनी

१) शेतकऱ्यांच्या मुलांसाठी महाविद्यालयात राखिव जागा.

२) शेतकऱ्यांच्या मुलांना शेतकी महाविद्यालयात प्रवेश देतांना आग्रक्रम.

3) शेतकऱ्यांच्या मुलांना शिक्षणात फी सवलत

४) मध्यप्रदेश प्राथमिक शिक्षण कायदा.

५) जिल्हा कौन्सिलांना शिक्षण प्रसारासाठी अनुदान

६) स्त्रियांना महाविद्यालयात अध्यापन

७) व्यायाम शिक्षण बोर्ड स्थापना

इत्यादी कार्य त्यांनी लोककल्याणासाठी केले जागतिकिकरणात डॉ. पंजाबराव देशमुखांनी केलेले कृषि व शिक्षण क्षेत्रातील कार्य अतिशय मोलाचे ठरते.

डॉ. पंजाबराव देशमुख यांच्या कृषी विद्यापिठात शेतकऱ्यांसाठी विविध उपक्रम राबविले जाता. कृषि तंत्रज्ञानाचा प्रसार व प्रभाव यावर ते नेहमी मेळावा घेत असतात त्यात शेतकऱ्यांना समजेल अशा त्याच्या सोप्या भाषेत शेतकऱ्यांना समजावुन सांगीतल्या जाते.

शेतकऱ्यांच्या मुलांचे शिक्षणाकडे दुर्लक्ष होऊ नये म्हणून त्यांना फी सवलत व प्रवेश करिता अग्रक्रम या प्रकारच्या सोयी उपलब्ध करुन दिल्या आहेत.

भारत हा कृषी प्रधान देश आहे. शेतकऱ्यांचा विकास झाला तरच देशाची प्रगती खऱ्या अर्थाने होईल व शेतीतुन उगविणारे धान्य व कच्चा माल याची आपण देशादेशांत देवाण घेवाण करु शकतो.

संदर्भः-

कृषी अर्थशास्त्र, डॉ. विजय कविमंडल, श्री मंगेश प्रकाशन नागपूर

भारत कृषक भुषण भाऊसाहेब डॉ. पंजाबराव देशमुख, प्रा. रघुनाथ कडवे संस्कार प्रकाशन, नागपूर

जागतिकीकरण मराठी माहिती (युट्यूब वरील)

जागतिकीकरण समाज आणि मराठी साहित्य, संपादक रविंद्र शोभणे